

Sygn. akt V CSK 673/14

POSTANOWIENIE

Dnia 6 sierpnia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

w sprawie z powództwa I. S.

przeciwko K. P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 6 sierpnia 2015 r.,

skargi kasacyjnej powódki od postanowienia Sądu Okręgowego w K.

z dnia 27 marca 2014 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 24 kwietnia 2013 r. Sąd Rejonowy w D. zasądził od pozwanego na rzecz powódki z tytułu zachowku kwotę 53.850 złotych z odsetkami i kosztami postępowania, a dalej idące powództwo oddalił. Rozstrzygając w ten sposób, Sąd uznał spełnienie ze strony powódki przesłanek domagania się zachowku, nie uwzględnił ani zarzutu pozwanego o przedawnieniu roszczenia, ani zarzutu powagi rzeczy osądzonej, związanego z oddaleniem powództwa o zachowek wniesionego już raz przez powódkę, mocą wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 23 marca 2005 r., sygn. akt ... 284/03.

W wyniku apelacji wniesionej przez pozwanego Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 27 marca 2014 r. uchylił wyrok Sądu pierwszej instancji i odrzucił pozew oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania. Nastąpiło to ze względu na uznanie zasadności zarzutu nieważności postępowania przed tym Sądem z uwagi na powagę rzeczy osądzonej. Według Sądu Okręgowego w rozpoznawanej sprawie i poprzednio rozstrzygniętej powołanym wyrokiem w sprawie ...284/03 zachodzi tożsamość stron i przedmiotu postępowania, a także okoliczności stanowiących przesłanki faktyczne powództwa. W szczególności Sąd drugiej instancji nie podzielił stanowiska wyrażonego w uzasadnieniu uchylonego wyroku, że oddalenie powództwa o zachowek wyrokiem z dnia 27 marca 2014 r. nastąpiło nie wskutek jego przedwczesności; uznał, że wynikało to z nie wykazania substratu zachowku. W tej sytuacji rozpoznawanie niniejszej sprawy odbywało się w warunkach *rei iudicatae*, zatem powództwo musiało zostać odrzucone.

W skardze kasacyjnej powódka zarzuciła Sądowi Okręgowemu w zaskarżonym wyroku naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 366 k.p.c. przez błędne przyjęcie, że w niniejszej sprawie występuje powaga rzeczy osądzonej. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania wraz z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 366 k.p.c. prawomocny wyrok ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi samymi stronami. W orzecznictwie i doktrynie wyróżnia się w związku z tym podmiotowe i przedmiotowe granice *rei iudicatae*. Granice podmiotowe oznaczają te same osoby występujące w sprawach lub ich następców prawnych. W rozpoznawanej sprawie nie ma wątpliwości co do tożsamości stron w tej sprawie i w sprawie zakończonej wyrokiem z dnia 23 marca 2005 r. Sądu Okręgowego w K., sygn. akt ... 284/03.

Problemem do rozważenia są granice przedmiotowe powagi rzeczy osądzonej, które oznaczają tożsamy przedmiot rozstrzygnięcia oraz taką samą podstawę faktyczną roszczenia, a także - w rozumieniu części orzecznictwa i doktryny - taką samą podstawę prawną (zob. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 2013 r., III CZP 67/13, OSNC 2014, nr 7-8, poz. 73; wyroki Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2006 r., II CSK 34/06, nie publ. i z dnia 8 kwietnia 2015 r., V CSK 379/14, nie publ. oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 października 2014 r., IV CSK 37/14, nie publ. i z dnia 15 kwietnia 2015 r., IV CSK 434/14, nie publ.). Podstawa prawna rozstrzygnięcia sądu może jednak być inna od przedstawionej przez stronę w myśl zasady *da mihi factum dabo tibi ius*, tak więc jednolite jest stanowisko tylko co do tożsamości stanu faktycznego (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2009 r., II CSK 189/09, Palestra 2009, nr 11-12, s. 276; z dnia 16 czerwca 2010 r., I CSK 476/09, nie publ.; z dnia 15 października 2010 r., II UK 20/10, nie publ.; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 2015 r., II CSK 226/14, nie publ.). W piśmiennictwie, powołując nieraz dodatkowo art. 187 § 1 pkt 1, art. 321 i art. 325 k.p.c. wskazuje się, że przedmiot rozstrzygnięcia zależy od treści żądania przytoczonego w pozwie w powiązaniu z uzasadniającym je zespołem okoliczności, jako żądanie w takiej postaci, jaką miało ono w chwili miarodajnej do orzekania, a także w zakresie tego, o czym sąd rzeczywiście rozstrzygnął, a nie to, o czym miał (powinien był) rozstrzygnąć (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2008 r., II PK 319/07, OSNP 2009, nr 21-22, poz. 286).

Przenosząc te twierdzenia na grunt rozpoznawanej sprawy przyznać należy rację skarżącej, że porównując postępowanie zakończone prawomocnie wyrokiem w sprawie ... 284/03 Sądu Okręgowego w K. i obecne postępowanie, to taki sam w granicach przedmiotowych *rei iudicatae* pozostał przedmiot żądania i z uwzględnieniem poczynionego zastrzeżenia - jego podstawa prawna. Zasadniczej zmianie uległa podstawa faktyczna roszczenia. Dotyczy ona nie tylko wskazanej w skardze dość znacznej różnicy w obliczeniu powierzchni nieruchomości użytkowanej rolniczo, a więc i jej wartości, ale także co do odmiennego stanu prawnego dotyczącego tej nieruchomości, która w pierwszym procesie nie miała uregulowanych kwestii własnościowych i wobec niej przyjęty został status posiadania. Już po uprawomocnieniu się wyroku w pierwszej sprawie stwierdzone zostało nabycie własności tej nieruchomości drogą zasiedzenia przez spadkodawców, wymagało zatem uwzględnienia w niniejszej sprawie.

W tej sytuacji nie można twierdzić, jak uczynił to Sąd drugiej instancji w uzasadnieniu, że nastąpiła prekluzja dowodowa. Jak słusznie podnosi się w orzecznictwie prekluzja ta ma miejsce tylko odnośnie do materiału dowodowego, który legł u podstaw orzeczenia. Nowe okoliczności, czyli podstawa faktyczna powstała po uprawomocnieniu się orzeczenia uzasadnia nowy pozew. Nie są więc objęte powagą rzeczy osądzonej roszczenia, które wynikają z nowych okoliczności faktycznych powstałych po wydaniu wyroku (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 1980 r., IV CR 85/80, OSNC 1980, nr 11, poz. 214 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2012 r., II CSK 304/11, nie publ.). Z tego wynika, że w rozpoznawanej sprawie tym bardziej nie można czynić powódce zarzutu, że nie zaskarżyła orzeczenia oddalającego jej powództwo w sprawie ... 284/03 i przez to pozbawiła się możliwości kwestionowania jego treści, mimo że nie został uwzględniony jej wniosek o zawieszenie postępowania w sprawie o zachowek do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy o zasiedzenie.

Wadliwość zaskarżonego postanowienia przejawia się najbardziej w błędnym przekonaniu Sądu Okręgowego o rozpoznaniu w pierwszej sprawie o sygn. ... 284/03 istoty roszczenia o zachowek i oddalenia powództwa ze względu na niedowiedzenie przez powódkę substratu zachowku, a nie wskutek

przedwczesnego wniesienia żądania zasądzenia zachowku. Wprawdzie w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia Sąd drugiej instancji wskazał na taki właśnie motyw oddalenia powództwa przez Sąd Okręgowy w tamtej sprawie (k. 277 akt), to jednak w rozważaniach prawnych stwierdził odmiennie, uznając nieumiejętność wykazania przez powódkę substratu zachowku w pierwszej sprawie i z tej przyczyny oddalenie powództwa (k. 280 akt). Twierdzenie takie było niezasadne, gdyż w sprawie o sygn. ... 284/03 nie badane były w ogóle przesłanki zachowku, skoro uznano przedwczesność zgłoszonego roszczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 października 1949 r., WaC 21/49, nie publ.; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 1954 r., II CO 26/54, OSNC 1955, nr 2, poz. 30). Miała więc miejsce sytuacja nie rozpoznania istoty sprawy, a brak odwołania się od zapadłego wtedy orzeczenia nie pozbawiło powódki wniesienia nowego pozwu. Jak słusznie podnosi się w orzecznictwie *res iudicata* odnosi się tylko do tych orzeczeń, które „osądzają” sprawę, a więc orzeczeń merytorycznie rozstrzygających sporny stosunek prawny między uczestniczącymi podmiotami (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 kwietnia 2015 r., V CSK 379/14, nie publ.). Skoro więc w sprawie, w której oddalono powództwo nie rozstrzygnięto w ogóle o przedmiocie roszczenia, to niezasadne było odrzucenie pozwu ze względu na *res iudicata*.

Z tych przyczyn należało na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uwzględnić skargę kasacyjną, uchylając zaskarżone postanowienie i przekazując sprawę do ponownego rozpoznania wraz z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania (art. 108 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.).